

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»**

Збірник матеріалів

**V Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

(6 листопада 2025 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
V Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 5
6 листопада 2025 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2025 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (протокол №5 від 30.10.2025).

Рецензенти:

Листопад О. А. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»;

Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології та педагогіки, Одеський державний університет внутрішніх справ.

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів V Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (6 листопада 2025 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2025. Вип. V. 272 с.

ISBN: 978-617-7768-55-4

Організаційний комітет:

Богуш А. М. – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);

Сторож В. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);

Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);

Булгакова О. Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;

Тубичко Ю. О. – старший викладач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології.

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

льного віку.....	74
<i>Скороход О. О.</i> Спільна діяльність дорослих і дітей як чинник формування позитивних взаємин у сім'ї....	80
<i>Хлань А. С.</i> Методика роботи з картинками з дітьми раннього віку.....	86
<i>Бабчук М. І., Христова Н. С.</i> Формування вольової регуляції в умовах індивідуальної спортивної діяльності....	91
<i>Шкурка О. В.</i> Методика організації фізкультурно-оздоровчої роботи в сучасному ЗДО.....	97
<i>Krymova N. O., Azarkina O. V.</i> The role of isotherapy in the formation of the emotional-volume sphere of elderly preschoolers.....	108
<i>Cojocari L.</i> Fundamente organizațional-pedagogice ale formării competenței profesionale a cadrelor didactice în educația pentru sănătate.....	115
<i>Ohrimenco (Boțan) A.</i> Percepții parentale privind utilizarea tehnologiei în copilăria timpurie: perspective educaționale pentru o mediere digitală conștientă.....	127

Розділ III. Особливості інклюзивних підходів

<i>Ковиліна В. Г., Кожемякіна В. В.</i> Ігрові методи у психологічній корекції комунікативних труднощів дітей старшого дошкільного віку із ЗПР.....	147
<i>Коргун Л. М.</i> Дослідження інклюзивної компетентності майбутніх вихователів.....	153
<i>Літовченко О. В., Лисименко А. Б.</i> Особливості розвитку довільної уваги у дітей із порушеннями мовлення.....	160
<i>Літовченко О. В., Роговець А. С.</i> Використання методів казкотерапії для розвитку мовлення у дітей дошкільного віку.....	168
<i>Парубська О. В.</i> Розвиток мовлення у дітей старшого дошкільного віку (на прикладі дітей з вадами слуху).....	176
<i>Krymova N. O., Zorochkina T. S.</i> The role of art-therapy in the formation of an inclusive educational environment in preschool institutions.....	183
<i>Tubychko Y. O.</i> Peculiarities of communicative speech	

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДОВІЛЬНОЇ УВАГИ У ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

**К. пед. н., доц. О. В. Літовченко
Магістрантка А. Б. Лисименко**

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибшого вивчення розвитку довільної уваги у дітей з мовленнєвими порушеннями – важливої проблеми сучасної логопедії, педагогіки та психології. Увага відіграє визначальну роль у формуванні мовленнєвої діяльності, когнітивних процесів і навчальної адаптації. Як зазначають О. Войтенко, О. Гайдукевич, А. Галета, О. Кононенко та інші, діти з порушеннями мовлення мають труднощі з концентрацією, переключенням і стійкістю уваги, що ускладнює сприйняття, розуміння та продукування мовлення.

За висновками О. Белової, Т. Дуткевич, Ж. Володівської, Ю. Рібцун, В. Тарасун та інших дослідників, довільна увага забезпечує збереження мовного матеріалу в пам'яті, аналіз інформації та побудову логічного висловлювання. У дітей з мовленнєвими порушеннями низький рівень уваги спричиняє швидку втомлюваність, труднощі у сприйнятті зверненого мовлення, порушення діалогічної взаємодії та організації діяльності.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та виявлення специфіки формування довільної уваги у дітей старшого дошкільного віку із мовленнєвими порушеннями, а також аналіз впровадження корекційно-розвиткової методики, спрямованої на формування в дітей довільної уваги.

За Т. Дуткевич, дошкільний вік (3–6 років) є важливим періодом становлення психічних процесів, зокрема довільної уваги. У цей час діти починають навчатися керувати увагою, зосереджуватись на завданнях і підтримувати концентрацію протягом обмеженого часу. Проте увага у дітей дошкільного віку залишається нестійкою, вони шви-

дко втомлюються та легко відволікаються. Автор трактує довіільну увагу як здатність до свідомого контролю концентрації, що вимагає вольових зусиль і є фундаментальною для шкільного навчання [6, с. 190].

На думку Ж. Воловодівської, формування довіільної уваги тісно пов'язане з розвитком мислення, мовлення та пам'яті. Спершу діти концентруються лише на цікавому (мимовільна увага), однак згодом навчаються зосереджуватись і на менш привабливих завданнях. Дослідниця виокремлює основні характеристики уваги дітей дошкільного віку: короткочасність (5–15 хвилин залежно від віку та інтересу), швидке виснаження, висока чутливість до зовнішніх подразників, потреба в організації занять у формі гри, необхідність зовнішнього контролю та поступове формування саморегуляції до 6 років [3, с. 10].

До ефективних засобів розвитку довіільної уваги дослідники (О. Белова та О. Войтенко) відносять: ігри на концентрацію («Що змінилося?», «Знайди зайве»), дотримання режиму дня, завдання на уважність (лабіринти, пошук відмінностей) [1, с. 22], мінімізацію відволікаючих чинників і чергування розумової та фізичної активності [2, с. 64]. Отже, за твердженнями науковців, довіільна увага у дошкільників ще формується й потребує підтримки дорослих. Її розвиток тісно пов'язаний з ігровою діяльністю, організацією середовища та поступовим формуванням самоконтролю, що є запорукою успішної підготовки до шкільного навчання.

Дослідження О. Белової підтверджують тісний зв'язок між розвитком мовлення та довіільної уваги у дітей. Як зазначає авторка, ці когнітивні процеси взаємно впливають: увага сприяє розумінню й продукуванню мовлення, тоді як мовлення регулює поведінку й допомагає контролювати зосередженість. Особливо помітним цей зв'язок є в дошкільному та молодшому шкільному віці [1, с. 23].

Науковці (О. Гайдукевич, А. Галета, Ю. Рібцун) на-

голошують на значенні словесних інструкцій, вербалізації дій та внутрішнього мовлення як чинників, що сприяють формуванню уваги й саморегуляції. Зовнішня мова поступово трансформується у внутрішню, допомагаючи дитині планувати дії та утримувати концентрацію.

За даними Ю. Рібцун, рівень словникового запасу безпосередньо впливає на здатність дитини розуміти інструкції та зосереджуватися на виконанні завдань. Розвинене мовлення знижує потребу в додаткових поясненнях, полегшуючи комунікацію та навчання [7, с. 29].

В. Тарасун і Л. Трофіменко відзначають важливість зовнішньої й внутрішньої вербалізації для формування стійкої уваги. У дітей з мовленнєвими порушеннями ці процеси сповільнені, що ускладнює зосередження та виконання інструкцій [9, с. 167], [10, с. 214].

О. Гайдукевич акцентує, що правильна вимова, розуміння граматичних конструкцій і зв'язне мовлення потребують високого рівня довільної уваги. Якщо вона недостатньо розвинена, виникають труднощі із засвоєнням мови, побудовою висловлювань і соціальною взаємодією. Ю. Бугера підкреслює, що для формування зв'язного мовлення дитині необхідно утримувати у пам'яті послідовність думок, що неможливо без стійкої уваги. Відтак нестабільна увага призводить до логічних помилок, перескакування тем та втрати комунікативної цілісності [4, с. 144].

Отже, довільна увага є основою ефективного мовленнєвого розвитку: вона забезпечує зосередженість, контроль над вимовою, логічність висловлювань і якісну взаємодію з оточенням. Її розвиток особливо важливий для дітей із мовленнєвими порушеннями, яким потрібна додаткова підтримка з боку дорослих.

Розвиток довільної уваги тісно пов'язаний із мовленнєвими здібностями дитини. За О. Войтенко, ефективно навчання та корекція мовлення потребують інтегрованого підходу: використання ігор, візуальних підказок і вправ на

самоконтроль. У дітей із порушеннями мовлення часто спостерігається знижена здатність до концентрації, що пов'язано з труднощами у сприйнятті мовлення, обмеженим словниковим запасом і слабкою регуляцією мовленнєвої діяльності [2, с. 64].

А. Галета рекомендує методи, які одночасно розвивають мовлення та увагу: ігри за правилами, спільне читання з обговоренням, мнемотехніки, рухливі мовленнєві ігри та структуровані вправи на переказ. Вони підвищують зацікавленість, підтримують зосередженість та сприяють мовленнєвій активності [5, с. 32].

На думку Ю. Рібцун, Є. Соботович та В. Тарасун, мовлення – ключ до когнітивного й соціального розвитку дитини. Його порушення впливають на увагу, пам'ять, мислення й навчальну діяльність. Фонетико-фонематичні розлади, як-от дислалія, фонематичне недорозвинення та фонетико-фонематичне недорозвинення, негативно позначаються на вимові, слуховому сприйнятті, читанні й письмі [9, с. 168].

Науковці вказують, що ці порушення ускладнюють навчання: дитина швидше втомлюється, не встигає за темпом занять, її увага нестійка. Проблеми з розрізненням звуків знижують ефективність комунікації й заважають опануванню грамоти [8, с. 93].

Окрему увагу заслуговують порушення типу ЗНМ, дизартрії та алалії. За Є. Соботович та Л. Трофіменко, загальний недорозвиток мовлення охоплює всі компоненти мовної системи, що гальмує когнітивний розвиток [10, с. 186]. Дизартрія, спричинена порушенням іннервації мовленнєвих м'язів, проявляється у спотвореній артикуляції, порушеннях темпу й інтонації. Це створює бар'єри у спілкуванні, формують замкнутість і ускладнює навчання [8, с. 71].

Висновки дослідників однозначні – мовленнєві порушення суттєво впливають на загальний розвиток дитини. Вони погіршують здатність зосереджуватись, спричиняють труднощі з навчанням та комунікацією. Рання діаг-

ностика й цілеспрямована корекція (через ігри, мовленнєві вправи, логопедичну роботу) є необхідними для гармонійного розвитку та успішної адаптації дитини до освітнього середовища.

Дослідження рівня сформованості довільної уваги у старших дошкільників проводилось серед двох вибірок: експериментальної групи (ЕГ), до якої увійшли діти з різними формами мовленнєвих порушень, та контрольної групи (КГ), яка складалась із дітей із нормо-типовим розвитком мовлення. У межах ЕГ було зафіксовано: загальний недорозвиток мовлення (5 осіб), фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення (3 особи) та дизартрія (2 особи).

Метою констатувального етапу експерименту було вивчення стану довільної уваги у дітей із мовленнєвими порушеннями, а також порівняння їхніх показників із результатами ровесників без таких труднощів. Вивчались основні характеристики уваги: здатність до концентрації, стійкість під час виконання завдань, уміння розподіляти увагу між діями та швидкість переключення. Окрема увага приділялась тому, як мовленнєві порушення впливають на здатність до саморегуляції й утримання уваги.

За результатами оцінювання, у дітей з ЕГ середній бал склав 0,9, що відповідає низькому рівню розвитку довільної уваги. У контрольній групі цей показник становив 2,5, що свідчить про достатньо сформовану здатність до зосередження, хоча й з незначними труднощами. Виявлена різниця між групами демонструє прямий зв'язок між рівнем мовленнєвого розвитку та ефективністю когнітивних функцій, зокрема здатністю до концентрації, стійкості, розподілу й переключення уваги.

На основі виявлених даних була створена корекційно-розвиткова експериментальна методика, спрямована на розвиток довільної уваги, пам'яті, мовлення та мислення. Методика включала чітко структуровані, короткі завдання у формі гри, що забезпечували високу мотивацію. Вправи

були спрямовані на стимуляцію різних аналізаторів: зорового, слухового та тактильного. Заняття мали регулярний, але короткотривалий характер, з поєднанням мовленнєвих і рухових елементів, що позитивно впливало на активізацію мозкової діяльності.

Принципи побудови занять: 1) чітка структура занять – кожне завдання має конкретну мету і коротку інструкцію; 2) ігровий формат – діти краще концентруються під час гри; 3) залучення різних аналізаторів – зорові, слухові та тактильні завдання; 4) короткі, але часті заняття – оптимально 10-15 хвилин, 2-3 рази на день; 5) поєднання мовленнєвих і рухливих вправ – для кращої активізації мозкової діяльності.

В процесі проведення занять ми дотримувались таких рекомендацій: 1) використовували яскраві предмети та картинки для залучення уваги; 2) вправи були короткими, але цікавими; 3) під час виконання завдань обов'язково хвалили дитину; 4) поєднували мовленнєві та моторні вправи для кращого засвоєння матеріалу.

Під час експериментальної роботи широко застосовувалися ігрові методи, оскільки гра природно викликає інтерес у дітей і сприяє тривалішій концентрації уваги. Для дітей дошкільного віку гра є провідною формою діяльності, через яку вони найкраще засвоюють нову інформацію. Ігрова діяльність не лише активізує мовлення, допомагаючи розвивати словниковий запас і комунікативні навички, а й формує навички самоконтролю: діти навчаються дотримуватися правил, що, у свою чергу, зміцнює довільну увагу.

Основні види ігрових методів, що використовувалися для розвитку довільної уваги, включали: рухливі ігри – для покращення концентрації уваги та формування самоконтролю; настільні ігри – для тренування уваги, логічного мислення та мовленнєвих навичок; сенсорні та тактильні ігри – для залучення різних сенсорних аналізаторів (зорового, слухового, тактильного); ігри з правилами – для розвитку

саморегуляції та навичок самоконтролю; логопедичні ігри – для одночасного розвитку мовлення і уваги.

На формувальному етапі експерименту діти експериментальної групи виконували ігрові завдання, систематизовані за логічними блоками: вправи на розвиток концентрації, переключення, стійкості, розподілу уваги, а також на самоконтроль і саморегуляцію. Всі вправи підбиралися з урахуванням їхнього впливу не лише на розвиток довільної уваги, але й на покращення мовленнєвих навичок. Особлива увага приділялась збагаченню словникового запасу та покращенню діалогічних аспектів мовлення у дітей з порушеннями мовлення, що робило ігрові методи комплексним інструментом для гармонійного розвитку.

Під час порівняльного етапу експерименту, що проводився за аналогічною схемою, спостерігалось покращення у дітей ЕГ: середній бал підвищився з 0,9 до 2,1, що відповідає середньому рівню довільної уваги. У контрольній групі прогрес був незначним (з 2,5 до 2,6 бала), що свідчить про стабільний достатній рівень розвитку цих процесів. Поліпшення у дітей з ЕГ охоплювали всі ключові параметри уваги: зростання стійкості, покращення переключення й здатності до розподілу.

Незважаючи на позитивну динаміку, рівень розвитку довільної уваги в дітей із мовленнєвими порушеннями залишався нижчим за рівень ровесників з нормо-типовим розвитком мовлення. Це ще раз підтверджує вплив мовленнєвих труднощів на когнітивні процеси, зокрема на увагу.

Таким чином, результати дослідження засвідчують ефективність розробленої експериментальної корекційно-розвиткової методики та необхідність її подальшого впровадження. Систематичне використання адаптованих методик у поєднанні з комплексним розвитком мовлення, уваги, пам'яті та мислення сприятиме успішній когнітивній адаптації дітей з мовленнєвими порушеннями до освітнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова О.Б. Особливості розвитку уваги у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) збірник наукових праць*. 2018. №11. С. 19-26.
2. Войтенко О.В. Формування стійкості уваги у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон, 2022. № 37. С. 63-68.
3. Воловодівська Ж.О., Докійчук Т.В. Практичний порадник з формування вольових процесів у дітей дошкільного та шкільного віку. Вінниця: Грайлик, 2019. 27 с.
4. Гайдукевич О.В. Особливості розвитку уваги у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями: монографія. Київ: Слово, 2022. С.144-145.
5. Галета А. М., Стахова О. О. Особливості розвитку уваги дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Спеціальна освіта*. Київ, 2024. №2. С. 29-37.
6. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
7. Рібцун Ю. В. Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру». 2018. 40 с.
8. Соботович Є.Ф. Порушення мовного розвитку та шляхи їх корекції: навч.-метод. посібник. Київ: ІСДО, 2015. 204 с.
9. Тарасун В. В. Основи теорії і практики логодидактики : підручник. Київ: «Каравела», 2017. 326 с.
10. Трофименко Л. І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: монографія. Кіровоград: Імекс, 2014. 390 с.

Збірник матеріалів
V Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 5

6 листопада 2025 року

Виготовлено з готового оригінал-макету
Технічне редагування матеріалів збірника – О.І. Кисельова.

Підписано до друку 03.11.2025 р. Папір офсетний. Формат 60×90/16.
Гарнітура «Times New Roman». Ум.-друк. арк. 16,3.
Тираж 300 прим. Зам. № 37.

Видавництво ТОВ «Лерадрук»
Свідоцтво ДК № 2645 від 11.10.2006 р.
м. Роздільна, вул. Європейська, 44.
E-mail: leradruk@gmail.com